Bělka, Luboš

Maitréja: buddhistická vize budoucnosti

In: Bělka, Luboš. *Buddha a jeho zobrazování.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, pp. 39-61

ISBN 978-80-210-6545-1; ISBN 978-80-210-6548-2 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/128592
Access Date: 19. 03. 2025
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

3. Maitréja: buddhistická vize budoucnosti

Existuje velké množství rozmanitých zobrazení Maitréji (skrt., páli *Metteja*, tib. Čhampa /*bjams pa*/, dosl. „milující", nebo „prodchnutý přátelskou něhou") a to jak v různých zemích, kde se buddhismus vyskytoval, tak i v rozmanitých dobách.[51] Budoucí buddha a nynější bódhisattva Maitréja je jediný bódhisattva společný théravádě i mahájáně a z toho vyplývá i jeho výjimečné postavení v buddhistické nauce i pantheonu.[52] Tento text se zabývá jedním obrazem, nacházejícím se v soukromé sbírce. Tato mongolská či tibetská thangka Maitréjova pole (skrt. *Maitréjakšétra*) zachycuje celkem tři podoby Maitréji – jakožto *bhattaraky*, *náthy* a nakonec i jako *buddhy* a to jak v nebesích Tušita, tak i na zemi v budoucnosti, kdy „roztočí vlastní kolo nauky". Tento typ zobrazení je znám pouze v kontextu tibetského buddhismu a to jak v samotném Tibetu, tak i v Mongolsku a Burjatsku. Jedná se celkem rozšířené zobrazení a je tudíž i docela běžné se s ním v muzeích, soukromých sbírkách a především v samotných sakrálních stavbách setkat.

Nejprve však bude vhodné stručně zmínit Maitréjův budoucí život, jeho příští zrození na této zemi a jeho vysvobozující poslání, jak o něm hovoří různé školy a tradice buddhismu. Následující líčení Maitréjova života a buddhovského působení je do značné míry založeno na tom, jak ho uvádí Louis Latourette ve své dnes již klasické knize z roku 1926.[53] Maitréjovo poslední zrození a jeho cesta k probuzení tak budou velmi podobné, vlastně v hlavních bodech identické s příběhem jeho předchůdce, Buddhy současnosti neboli Šákjamuniho; vše bude téměř stejné a jenom jména osob, místa a čas se změní. Maitréja si jako každý bódhisattva – tedy jedinec, který motivován soucitem odkládá svůj vstup do nirvány a zůstává na zemi, aby pomáhal všem cítícím bytostem vysvobodit se z koloběhu znovuzrozování – vybere rodinu, ve které se narodí, aby mohl splnit své poslání na zemi. A podle tradice to musí být buď rodina kšátrijská nebo bráhmanská. Maitréja si zvolí bráhmanskou rodinu, žijící v oblasti Benáresu. Podle pálijských textů se

51 O budoucím buddhovi Maitréjovi, historii jeho kultu a ikonografii viz např. Inchang Kim, *The Future Buddha Maitreya: An Iconological Study,* New Delhi: D. K. Printworld 1997.

52 O buddhistickém pojetí bódhisattvy viz např.: Snellgrove David, „Celestial Buddhas and Bodhisattvas", in: Kitagawa Joseph M. – Cummings Mark D., eds., *Buddhism and Asian History*, New York: Macmillan Publishing Company 1987, s. 373–387.

53 Latourette Louis, *Maitreya, Le Bouddha futur*, Paris: Librairie Lemercier 1926. Další varianty Maitréjova životopisu viz např. Das Asha, Maitreya Buddha in Literature, History and Art, Kolkata: Punthi Pustak 2003; Lipton Barbara – Ragnubs Nima Dorjee, *Treasures of Tibetan Art: The Collections of the Jacques Marchais Museum of Tibetan Art*, New York: Oxford University Press 1996; Kitagawa Joseph M., „The Many Faces of Maitreya: A Historian of Religions´ Reflections." In: Sponberg, Alan – Hardcare, Helen, eds.: *Maitreya, the Future Buddha*, Cambridge: Cambridge University Press 1998, s. 7–22, nebo Yu-min Lee, *The Maitreya Cult and its Art in Early China*, Columbus: The Ohio State University 1983.

jeho otec bude jmenovat Subrahma a bude duchovním učitelem krále Benáresu. Mahájánské texty udávají jeho jméno jako Brahmabhadra a jeho manželka se bude jmenovat Brahmapatni. Podobně jako matka Buddhy Šákjamuniho Mahámája bude mít i Brahmapatni zvláštní sen, který jí věštci vyloží následovně: její syn se stane buď čakravartinem a bude vládnout celé zemi nebo, pokud se zřekne světa, stane se duchovním vládcem světa, dosáhne buddhovství. Maitréja tedy sestoupí z nebes Tušita do matčina lůna a po deseti měsících pak Brahmapatni porodí syna na místě zvaném Pušpamatí podobným způsobem, jako Mahámája porodila Šákjamuniho v Lumbíní.

Novorozený Maitréja učiní sedm kroků k severu a v jeho stopách se objeví květy lotosů. Prohlásí, že je to jeho poslední zrození a že hodlá ukončit utrpení všech cítících bytostí a překonat Máru. Ve stejném čase se narodí i jeho budoucí manželka a všechny bytosti, které sehrají v jeho životě nějakou roli. V téže chvíli vyroste ze země strom probuzení, bódhi, pod nímž dojde Maitréja vysvobození a vstoupí do nirvány.[54] Další příběh je identický s životaběhem Buddhy Šákjamuniho – týden po porodu matka Brahmapatni zemře, Maitréja prožije dětství v blahobytu a přepychu, dostane se mu nejlepšího možného vzdělání a bude ve všem nad svými vrstevníky vynikat. V dospělosti si za ženu vezme krásnou a urozenou dívku, která mu porodí syna jménem Pundžabala. Po jisté době si však uvědomí marnost svého konání a rozhodne se pro odchod do bezdomoví a bez rozloučení opustí domov, manželku i syna a vydá se na cestu potulného askety (skrt. *šramana*). Na ní se bude snažit odpovědět na základní otázku všech hledačů pravdy v buddhistické tradici, tj. na otázku, co nepodléhá zákonu zmaru, jak lze přerušit řetězec znovuzrozování, jak docílit vysvobození ze všeho utrpení. Do cesty se mu postaví vládce sansárického světa Mára a bude ho přesvědčovat, prosit i vyhrožovat, aby se vzdal svého úsilí a vrátil se zpět k rodině a světským vladařským povinnostem. Maitréja nad ním ale zvítězí a stane se buddhou, dosáhne probuzení a nevydá se cestou „osamělých buddhů" (skrt. *pratjékabuddha*), ale naopak stane se Učitelem (skrt. *sanjaksambuddha*).

Ihned po roztočení kola nauky (skrt. *dharmačakra*) začne utvářet sanghu, společenství, které bude tvořena jak mnichy, tak i laiky. Jeho žáci budou, stejně jako žáci Buddhy Šákjamuniho, pocházet z různých vrstev společnosti. Bude také putovat po Indii a šířit svou nauku, oblečen do žlutého mnišského roucha. Podle Šákjamuniho předpovědi[55] bude provázen stovkami tisíc žáků a bude léčit nemocné, ale nikoli pomocí zázraků a nadpřirozených schopností (skrt. *siddhi*), ale svou lidskostí a dokonalostí. Jeho promluvy budou pro posluchače o to přitažlivější, že bude nadán básnickým talentem. Jeho otec, manželka a syn se přidají k sangze, budou konvertovat k buddhismu a svou matku Maitréja navštíví v Tušitě, aby jí přednesl nauku a umožnil jí tak dosáhnout osvobození. Podobnost s životaběhem předchozího buddhy se završí v okamžiku, kdy pronese rozpravu o dalším budoucím buddhovi, i když měl být původně posledním buddhou. Mahájánská tradice ovšem sestavila dlouhý seznam Maitréjových následovníků. Doba

54 Srv. Latourette Louis, *Maitreya* ..., s. 178.

55 Thangka zachycující předpověď Buddhy Šákjamuniho ohledně budoucího buddhy Maitréji viz Gordon Antoinette K., *The Iconography of Tibetan Buddhism*. (Revised Edition), New Delhi – Bombay – Calcutta: Oxford and IBH Publishing 1959, fig. R6.

trvání Maitréjova zákona má být 80 000 let.[56] Stejně jako jeho předchůdci dostane i Maitréja od laiků darem klášter (skrt. *vihára*), který bude stát na stejném místě jako klášter postavený pro Buddhu Šákjamuniho, totiž v Džétavaně.

Každý buddha má podle tradice dva nejvýznamnější žáky, a tak Maitréjovým nejmoudřejším učedníkem bude mnich jménem Džňáprabha a nejsnaživějším pak bude Dhiravírja. Jeho nejbližším žákem, který ho bude stále provázet, tak jako Ánanda provázel Šákjamuniho, se stane Sámudra. Maitréja se oproti Šákjamunimu dožije věku 84 000 let – v jeho době má ovšem průměrný lidský věk dosáhnout 80 000 let. Když se přiblíží doba jeho odchodu do nirvány, promluví se Sámudrou, který podobně jako Ánanda podlehne zármutku. Maitréja ho napomene, aby smutek překonal a na svém Učiteli nelpěl; ujistí ho, že pokud bude vytrvalý, dosáhne vbrzku i on vysvobození a stane se arhatem.[57] Sámudra připraví Maitréjovi lůžko hlavou směrem k severu a svolá všechny přítomné mnichy. Nakonec Maitréja pronese poslední pokyny týkající se sanghy. Jeho tělo začne zářit, Maitréja se ponoří do meditace a dosáhne parinirvány. Jeho ostatky budou shromážděny do jediné schránky. Pokud jde o Maitréjova následníka, prameny se rozcházejí. Podle jedněch se bude jmenovat Dhrti, podle jiných Simha nebo Šákjasimha. V buddhistických sbírkách se často vyskytuje po boku Maitréji. Po Simhovi má podle mahájánských pramenů následovat ještě dalších 999 buddhů této kalpy. Každému bylo přiděleno jméno, místo zrození a údaje o rodině a životě.[58]

Nynějšího bódhisattvu a budoucího buddhu Maitréju lze tak chápat jako jednu ze tří hlavních eschatologických postav tibetského buddhismu – vedle Rudry Čakrina spojeného se šambhalským mýtem[59] a chána Gesara. Vedle kolektivní buddhistické eschatologie lze též hovořit o eschatologii individuální, lze hovořit i o soteriologii jakožto představě týkající se vysvobození jedince ze sansáry.

V průběhu času se v buddhismu vyvinuly podle Č. Sungtaeka dvě základní soteriologické koncepce spojené s postavou Maitréji. První představuje „vzestupný typ", druhá pak „sestupný typ". Vzestupný, ascendenční typ je spojen s vírou v možnost příštího zrození v nebesích Tušita, kde nyní Maitréja v podobě bódhisattvy dlí. Věřící se tak do jeho blízkosti dostává v brzké budoucnosti znovuzrozením v nebesích. Sestupný, descendenční typ nepředpokládá zrození v nebesích, ale naopak na zemi a to ve vzdálené době, kdy Maitréja sestoupí z nebes na zemi a stane se buddhou, aby mohl uskutečnit své vysvobozující poslání.[60] Ascendenční a descendenční koncept vlastně odpovídá v rámci jiné maitréjovské typologie následujícím typům: *tam a nyní* a *tady a později*. Tuto klasifikaci zavedl Jan Nattier a rozlišuje celkem čtyři typy:

56 Srv. Latourette Louis, *Maitreya* ..., s. 250.

57 Srv. Latourette Louis, *Maitreya*..., s. 255.

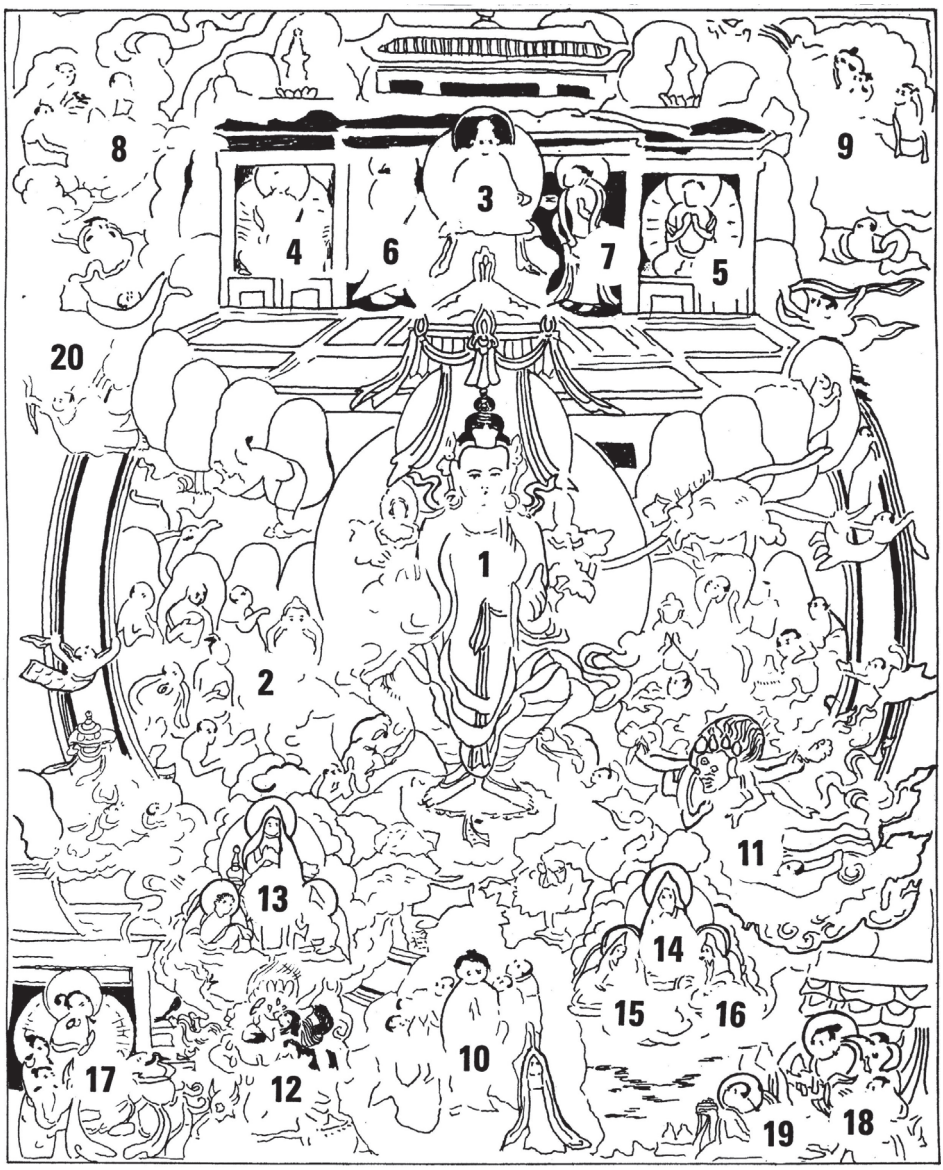
58 Srv. Latourette Louis, *Maitreya*..., s. 266.

59 Viz Bělka Luboš, *Buddhistická eschatologie: Šambhalský mýtus*, Brno: Masarykova universita 2004.

60 Viz Sungtaek Cho, „On the Trail of Two Competing Buddhas from India to Korea: A Study of Cross-cultural Assimilation", *Korea Journal*, Spring 2001, s. 269.

Obr. 21 – Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Obr. 22 – Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce, soukromá sbírka, publikováno se souhlasem. Kresba Magdaleny Pulicarové.

Vysvětlivky: [1] bhattaraka Maitréja; [2] osm bódhisattvů; [3] nátha Maitréja; [4] bódhisattva Maňdžušrí; [5] bódhisattva Padmapáni; [6] bódhisattva Maňdžušrígarbha; [7] bódhisattva Akášavimala; [8] skupina mnichů; [9] skupina bódhisattvů (?); [10] buddha Maitréja; [11] Mahákála; [12] Dharmarádža Jama; [13] Atíša; [14] Congkhapa; [15] Gjalcchab Darma Rinčhen; [16] Khädub Geleg Palzangpo; [17] král Šankha; [18] královna Brahmatí; [19] mnich s obětinou mandaly; [20] levitující mniši – nebešťané.

> „*Tady a nyní*: v této verzi mýtu očekává věřící setkání s Maitréjou na zemi ještě během svého současného života; *tady a později*: věřící očekává, že se setkání uskuteční na zemi, ale až po jeho/její smrti (tj. během příštího znovuzrození); *tam a nyní*: v této ´vizionářské´ recenzi Maitréjova mýtu věřící usiluje o okamžité setkání s Maitréjou, který se (podle základní struktury mýtu ve všech jeho variantách) v současnosti nachází v nebesích Tušita; *tam a později*: věřící doufá ve znovuzrození v Maitréjově mimosvětském ráji, v nebesích Tušita a to až po nynějším životě".[61]

Buddhistická ikonografie zahrnuje velké množství zobrazení Maitréji a to jak v podobě bódhisattvy, tak i v podobě buddhy. Přední indický znalec buddhistické ikonografie Lókeš Čandra jich nashromáždil a popsal celkem čtyřicet pět,[62] starší práce Fredericka Bunceho zmiňuje celkem dvanáct typů.[63] Z uvedených zobrazení lze vybrat přinejmenším tři typy zobrazení bódhisattvy Maitréji v nebesích Tušita (skrt. *Maitréjakšétra*), které jsou si v některých ohledech dosti podobné, v jiných se dosti liší. Tato zobrazení se vyskytují pouze v kontextu tibetského, mongolského a burjatského buddhismu, a jsou proto předmětem tohoto textu.

První typ je zde publikovaný a lze ho pracovně nazvat „thangka Maitréjakšétry". Byl dosud zřídka publikován a pouze částečně popsán.[64] První reprodukce a stručný popis dvou burjatských thanegk tohoto typu z Aginského kláštera přinesla kniha ruského badatele Lva Gumiljova v polovině sedmdesátých let minulého století.[65]

Druhý typ zachycuje náthu Maitréju v horní části Tušity obklopeného osmi bódhisattvy a ve spodní části bhattaraku Maitréju v přítomnosti velkého množství mnichů; obraz je celkově komplikovanější a zahrnuje oproti prvnímu typu podstatně větší množství postav.[66] Další příklad tohoto typu zobrazení představuje tibetská thangka linie Gelugpa z 19. století nacházející se ve sbírkách Erie Art Museum;[67] viz též analogické zobrazení ze sbírek Burjatského historického musea v Ulan-Ude.[68]

61 Nattier Jan, „The Meaning of the Maitreya Myth: A Typological Analysis", in: Sponberg Alan – Hardcare Helen, eds., *Maitreya, the Future Buddha*, Cambridge: Cambridge University Press 1998, s. 25.

62 Chandra Lokesh, *Dictionary of Buddhist iconography. Vol. 7. Compact Edition*, New Delhi: International Academy of Indian Culture and Aditya Prakashan 2003, s. 2054–2104.

63 Bunce Frederick W., *An Encyclopaedia of Buddhist Deities, Demigods, Godlings, Saints and Demons With Special Focus on Iconographic Attributes. Volume 1.,* New Delhi: D. K. Printworld 1994, s. 323–324.

64 Příklad tohoto typu zobrazení viz Badmažapov Cyren-Bazar, *Buddijskaja živopis' Burjatii. Iz fondov Muzeja istorii Burjatii im. M. N. Changalova,* Ulan-Ude: Njutag 1995, s. 92–93, fig. 37; viz též Bolsokhoeva Natalia D. – Soktoeva Inessa I. [Natalija D. Bolsochojeva, Inessa I. Soktojeva], *Buddhist Paintings from Buryatia,* Kathmandu: Dongol Printers 1998, s. 22, fig. 4; viz též Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany*, Moskva: Dizajn – Informacija – Kartografija 2003, s. 463–466, fig. 415–418.

65 Viz Gumilev Lev, *Staroburjatskaja živopis. Istoričeskie sjužety v ikonografii Aginskogo dacana,* Moskva: Iskusstvo 1975, fig. 23 a 24.

66 Příklad tohoto typu zobrazení viz Badmažapov Cyren-Bazar, *Buddijskaja živopis' Burjatii ...*, s. 90–91, fig. 36; viz též Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany ...,* s. 467, fig. 419.

67 Viz Item no. 91036: *http://www.himalayanart.org/image.cfm/91036.html* (31. 5. 2006).

68 Viz Item no. 74237: *http://www.himalayanart.org/image.cfm/74237.html* (31. 5. 2006).

Třetí typ je naopak jednodušší a představuje velkou postavu bhattaraky Maitréji, zpravidla s dvěma tibetskými učenci v dolních rozích, nátha Maitréja na tomto typu zobrazení není.[69]

Přestože existuje velké množství rozmanitých zobrazení v rozmanitých dobách a zemích, kde se buddhismus vyskytoval, a přestože tato zobrazení byla zejména v poslední době dosti intenzivně studována, nebyla dosud thangka zachycující Maitréjakšétru dostatečně podrobně popsána a téměř vůbec analyzována. Je tomu tak proto, že k uskutečnění tohoto cíle by bylo třeba dohledat původní texty, podle nichž byl tento typ zobrazení vytvořen. To se doposud nepodařilo, a proto o naše poznání tohoto zobrazení zůstává i nadále neúplné.

Obr. 23 – Thangka Maitréjakšétry, výška 41,8 cm, šířka 34,6 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, tibetská, či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

69 Viz Badmažapov Cyren-Bazar, *Buddijskaja živopis' Burjatii* ..., s. 88–89, fig. 35; viz též Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 462, fig. 414; viz též Batyreva Světlana G., *Starokalmyckoje iskusstvo*. Elista: Kalmyckoje knižnoje izdatělstvo 1991, s. 36, fig. 1; viz též Cultem N., *Mongoľskaja nacionaľnaja živopis' „Mongol zurag"*, Ulan-Bator: Gosizdateľstvo 1986, fig. 7–9.

Zde reprodukovanou thangku Maitréjakšétry lze z hlediska kompozice rozdělit do tří částí, které zahrnují na jedné straně různé časové a prostorové aspekty a na straně druhé pak i mytologické aspekty „Maitréjova pole (světa, říše, ráje)" (skrt. *Maitréjakšétra*). Na obraze se tudíž vyskytují jak eschatologické mytologické postavy (Maitréja, skupina osmi bódhisattvů), tak i osobnosti historické povahy (tibetští buddhističtí učitelé, zakladatelé tradic přetrvávajících po dnešek – Congkhapa, Atíša), jakož i postavy historicko-mytologické (král Šankha a královna Brahmatí) a nakonec jsou zde i hněvivá božstva tibetského buddhistického panteonu (Mahákála, Dharmarádža Jama). Pro každou ze tří částí platí, že jí vždy dominuje zobrazení Maitréji v jeho různých podobách – v centrální části jako *bhattaraky*, v horní části jako *náthy* a ve spodní části jako *buddhy*.

První část – centrální – zachycuje především postavu bódhisattvy Maitréji, označovanou v tomto případě jako bhattaraka Maitréja,[70] druhá část – horní – zobrazuje vlastní nebesa, uprostřed nichž se nachází opět bódhisattva Maitréja, označovaný jako nátha[71] Maitréja,[72] a nakonec je zde třetí část – spodní – kde je opět centrální postavou Maitréja, tentokráte již jako buddha, obklopený svými žáky; dále zde jsou zobrazeni i významní tibetští lamové Congkhapa se dvěma žáky (nalevo od buddhy Maitréji, ve žluté čepici) a lama Atíša se dvěma žáky (napravo od buddhy Maitréji, v červené čepici). Zjednodušeně lze hovořit o části obrazu zachycující bhattaraku, náthu a buddhu Maitréju.

Podrobnější popis thangky Maitréjakšétry může začít u první (centrální) části: Uprostřed obrazu (viz obr. 24) je umístěn bódhisattva Maitréja [1], sedící na Lvím trůnu[73] v „evropské" pozici, tedy s nohama spuštěnýma na zem (skrt. *bhadrasána*, „blažená pozice"). V této souvislosti je nejčastější interpretace Maitréjovy pozice taková, že vyjadřuje jeho připravenost sestoupit na zem, kdykoliv bude potřeba; místo meditačního posedu sedí jakoby „pohodlněji", ve skutečnosti ovšem připravený na své vysvobozující poslání. Další interpretace této pozice jsou takové, že buď představuje či symbolizuje autoritu,[74] nebo je dávána do souvislosti s příchodem nové Maitréjovy „šťastné doby" (skrt. *bhadrakalpa*)[75]. O tom, že se jedná o Lví trůn, svědčí dvě bleděmodré postavy lvů podepírající Maitréjovo sedadlo, kteří se nacházejí zhruba na úrovni jeho holení. Hlavu mu zdobí červeno-zlatá tříčlenná bódhisattvovská koruna (která u podobných zobrazení buddhy Maitréji chybí), kombinovaná s červenou látkovou páskou, pentlí, jež vlaje okolo hlavy dozadu a vzhůru. Vlasy má černé, dlouhé, sčesané do účesu s dvěma vrkoči (drdoly) a před nimi v bódhisattvovské koruně se nachází malá bílá stúpa tibetského typu (čhörten

70 Viz Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 465.

71 Nátha (skrt.) – doslova „pán", ale také „ochránce".

72 Viz Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 465.

73 Někdy se v literatuře v této souvislosti hovoří o lotosovém trůnu (srv. Bolsokhoeva Natalia D. – Soktoeva, Inessa I., *Buddhist Paintings* ..., s. 22; viz též Lesný Vincenc, *Buddhismus*, Praha: Samcovo nakladatelství 1948, s. 370, či dokonce o diamantovém trůnu (viz Gumilev Lev, *Staroburjatskaja živopis* .., fig. 23).

74 Srv. Chandra Lokesh, „Foreword", in: Kim, Inchang: *The Future Buddha Maitreya: An Iconological Study,* New Delhi: D. K. Printworld 1997, s. vi

75 viz Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 243, viz též Jansen Eva Rudy, *The Book of Buddhas. Ritual symbolism used on Buddhist statuary and ritual objects,* Diever: Binkey Kok Publications 1990.

/tib. *mčhod rten*/, blíže o stúpě jako charakteristickém znaku Maitréji.[76] Uši mají typicky prodloužené lalůčky se zavěšenými náušnicemi kruhového tvaru. Oči má dvě a barva pleti je zlatá či tělová. Okolo hlavy se nachází zelená kruhová aura, „svatozář", již částečně překrývá bílý baldachýn ze stříšky nad hlavou, ve špičce stříšky je umístěn symbol „přání plnícího klenotu" (skrt. *čintamáni*). Na krku má náhrdelník. Okolo zbytku těla se nachází ještě jedna, větší aura bílé či stříbrné barvy. Maitréja je zde zobrazen na pozadí rajských stromů (možná se jedná o stromy známé jako „dračí květy" (skrt. *nágapušpa*). Podle *Árjamaitréjavjakaranasútry* jsou stromy *nágapuruša* „stromy probuzení", pod nimiž Maitréja dosáhne nejvyššího probuzení (skrt. *abhisambódhi*).[77] Jiný termín pro Maitréjovu rostlinu je *nágakešara* a uvádí ho v této souvislosti například Lókeš Čandra.[78] Vedle těchto rostlin zmiňuje literatura i další rostliny, konkrétně jménem *nágapušpika*, neboli *čampaka*. Jedná se o rostlinu, z níž má vyrůst strom, pod kterým dosáhne budoucí buddha Maitréja probuzení, podobně jako tomu bylo v případě Buddhy Šákjamuniho.[79]

Tělo má oblečené do volného zeleného oděvu zakrývajícího obě ramena, přepásaného několika šerpami, nohy zabalené do pruhů látky, jež vytvářejí volné kalhoty, chodidla obutá jednoduchými opánky a spočívající na kruhovité podložce z lotosového květu. Ruce jsou před hrudníkem v gestu „roztočení kola zákona" (skrt. *dharmačakrapravartanamudra*). Na pozadí okolo trupu je bílá či stříbrná aura s téměř neznatelným zlatým vnějším okrajem. Tato aura vytváří pozadí pro dva stvoly s listy a květy (skrt. *nágakešara*), na nichž jsou umístěny dva předměty, symbolizující Maitréjovy vlastnosti. Podle názoru Pratapaditji Pala[80] se symbol květu jakožto Maitréjova atributu objevil daleko později než identifikační symbol stúpy na jeho čele. Sanskrtský termín *nágakešara* neboli *nágešvarí* doslova znamená hadí hřeben, v čínských textech známý jako dračí květ. Latinský název pro tuto rostlinu je *Mesua terrea*.

Po levici postavy je umístěná vertikálně protažená zlatá konvička se štíhlým hrdlem.[81] Maitréjovu nádobu s úzkým hrdlem pojmenovává Lókeš Čandra jako *kundiká*

76 Viz Bhattacharya Gouriswar, „Stupa as Maitreya's Emblem", in: Dallapiccola Anna Libera – Lallemant Stephanie Zingel-Avé, eds., *The Stupa. Its Religious, Historical and Architectural Significance*, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag1980, s. 100–112, viz též Chandra Lokesh, *Dictionary of Buddhist iconography. Vol. 7. Compact Edition*, New Delhi: International Academy of Indian Culture and Aditya Prakashan 2003, s. 2056, viz též Heller Amy, *Tibetan Art: Tracing the Development of Spiritual Ideas and Art in Tibet 600–2000 A. D.,* Milano: Jaca Book 1999, s. 83

77 Srv. Badmažapov Cyren-Bazar, *Buddijskaja živopis' Burjatii. Iz fondov Muzeja istorii Burjatii im. M. N. Changalova,* Ulan-Ude: Njutag, s. 90–91, fig. 36

78 Viz Chandra Lokesh, *Dictionary of Buddhist iconography. Vol. 7. Compact Edition*, New Delhi: International Academy of Indian Culture and Aditya Prakashan 2003, s. 2055.

79 Srv. Kossak Steven M. – Singer Jane Casey – Bruce-Gardner Robert, *Sacred Visions. Early Paintings from Central Tibet*, New York: The Metropolitan Museum of Art 1998, s. 111.

80 Pal Pratapaditya, „The Future Buddha", in: Menzies Jackie, ed., *Buddha: Radiant Awakening,* Sydney: Art Gallery of New South Walles 2001, s. 168.

81 Ruští badatelé v souvislosti s Maitréjovou nádobou používají sanskrtský termín *kamandalu* (viz Badmažapov et al., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 246, fig. 219). Zdali je použití této nádoby zobrazeno za pravým ramenem bhattaraky Maitréji, kde je zřetelná scénka tří nahých postav ve vlnách doprovázených jednou poloobločenou postavou s konvicí v ruce, je otazné; žádný z citovaných autorů se touto otázkou nezabývá.

Obr. 24 – Bódhisattva Maitréja, sedící na Lvím trůnu, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

(skrt.) a říká o ní, že obsahuje zázračnou tekutinu poznání používanou při iniciačních obřadech.[82] Tento typ nádoby není podle něj totožný s jiným typem, okrouhlejším a bez úzkého hrdla, pro který používá termín *kaláša*. V jiném svém textu dává autor kundiku do souvislosti s mithraickými rituály, což má naznačovat vazbu mezi Mithrou, Maitrou

82 Viz Chandra Lokesh, *Dictionary of Buddhist iconography*, s. 2056.

a Maitréjou.[83] Dlužno ovšem podotknout, že diskuse o genetické vazbě mezi mithraismem a buddhismem, personifikované Mithrou a Maitréjou, nevedou k jednoznačným závěrům a shodě badatelů v této otázce. A tak názor, že „Buddhizace Mithry jako(žto) patronymického teonymu ´Maitraka´ byla součástí buddhistické strategie přijetí [interiorizace tohoto náboženství]"[84] není všeobecně sdílený. Jan Nattier v nedávné zásadní studii k maitréjovské problematice konstatuje, že po počátečním přívalu článků podporujících tuto hypotézu následovala vlna článků naopak argumentujících ve prospěch teze o nesouvislosti obou těchto náboženských konceptů, a uzavírá, že ani jedno z krajních tvrzení (buď ztotožňujících obě postavy či naopak zcela vyvracejících jejich souvislost) nemá pevnou oporu.[85] Druhým hlavním atributem bhattaraky Maitréji je červené „kolo učení" (skrt. *dharmačakra*).[86]

Do první části obrazu, zachycující Nebesa Tušita – tato „Země bódhisattvů" (skrt. *bódhisattvakšétra*) je kruhovitá a ohraničená duhovým obvodem – ještě patří výjev „osmi bódhisattvů" [2]. Oněch osm bódhisattvů (viz obr. 25) nebylo dosud v souvislosti s publikovaným typem zobrazením thangky *Maitréjakšétry* podrobně popsáno, lze však předpokládat, že se jedná o skupinu, kterou v kanonickém pořadí uvádí ruský badatel Jurij Roerich:[87] „(1) Maňdžušrí (tib. Džampal /*´džam dpal*/) či Maňdžughóša (tib. Džamjang /*´džam dbjangs*/); (2) Vadžrapáni (tib. Čhagnadordže /*phjag na rdo rdže*/); (3) Avalókitéšvara (tib. Čänräzig /*spjan ras gzigs*/); (4) Kšitigarbha (tib. Sajiňingpo /*sa ji sňing po*/); (5) Sarvanivaranaviškambhí (tib. Gibpanamparsel /*sgrib pa rnam par sel*/); (6) Ákášagarbha (tib. Namkhaňingpo /*nam kha' sňing po*/); (7) Maitréja (tib. Čhampa /*bjams pa*/) a (8) Samantabhadra (tib. Küntuzangpo /*kun tu bzang po*/)."[88] Identický systém, který se také nazývá „Osm blízkých synů", zahrnuje osm stejných velkých bódhisattvů. Ti také zároveň symbolizují osm lvů nesoucích Buddhův trůn probuzení: Maňdžušrí, Avalókitéšvara, Vadžrapáni, Maitréja, Samantabhadra, Ákášagarbha, Kšitigarbha, Nivarana-viškambhín.[89]

83 Viz Chandra Lokesh, „Foreword", in: Kim, Inchang: *The Future Buddha Maitreya: An Iconological Study,* New Delhi: D. K. Printworld 1997, s. vi.

84 Chandra Lokesh, „Foreword", s. vi.

85 Viz Nattier Jan, „The Meaning of the Maitreya Myth: A Typological Analysis", in: Sponberg Alan – Hardcare Helen, eds., *Maitreya, the Future Buddha*, Cambridge: Cambridge University Press 1998, s. 34–35; viz též Snellgrove David, *Buddhist Himalaya: Travels and Studies in Quest of the Origins and Nature of Tibetan Religion*, Oxford: Bruno Cassirer 1957, s. 287 a Kitagawa Joseph M., „The Career of Maitreya, with Special Reference to Japan", *History of Religions* 21/ 2, 1981, s. 107

86 Jedná se o typologicky identické kolo s dharmačakrou Buddhy Šákjamuniho. Na publikovaném zobrazení má jasně červenou barvu; častější je ovšem barva zlatá či žlutá (srv. například Badmažapov et al., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 463, fig. 415).

87 Roerich George, *Tibetan Paintings*, Paris: Paul Geuthner 1925, s. 46–47.

88 Pokud by tento předpoklad byl správný, potom platí, že na tomto zobrazení se Maitréja vyskytuje jakožto bódhisattva celkem třikrát – poprvé jako *bhattaraka* uprostřed obrazu, podruhé jako *nátha* a potřetí jako *bódhisattva* – jeden ze skupiny osmi bódhisattvů.

89 Rhie Marylin M. – Thurman, Robert A. F., *Worlds of Transformation: Tibetan Art of Wisdom and Compassion*, New York: Tibet House 1999, s. 102.

Obr. 25 – Osm bódhisattvů (1) Maňdžušrí (tib. Džampal) či Maňdžughóša (tib. Džamjang); (2) Vadžrapáni (tib. Čhagnadordže); (3) Avalókitéšvara (tib. Čänräzig); (4) Kšitigarbha (tib. Sajiňingpo); (5) Sarvanivaranaviškambhí (tib. Gibpanamparsel); (6) Ákášagarbha (tib. Namkhaňingpo); (7) Maitréja (tib. Čhampa) a (8) Samantabhadra (tib. Küntuzangpo), detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.

Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Druhá část obrazu představuje taktéž Tušitu a bódhisattvu Maitréju, tentokráte však v jiném kontextu. Nebeský ráj je zde znázorněn ve formě modro-červeného chrámu s typickou střechou se zvednutými rohy. Chrám je rozčleněn na tři části: uprostřed je hlavní nika pro „Vyšší Tušitu“,[90] meditujícího Maitréju a dva doprovodné stojící bódhisattvy, po

90 Skrt. *Tušitavarabhávanamaitréja*, viz Badmažapov Cyren-Bazar, *Buddijskaja živopis' Burjatii. Iz fondov Muzeja istorii Burjatii im. M. N. Changalova,* Ulan-Ude: Njutag 1995, s. 92–93, fig. 37.

stranách jsou pak niky pro zbývající dva meditující bódhisattvy. Ústřední postava této části obrazu je bódhisattva Maitréja (viz obr. 26), který nese pojmenování nátha Maitréja [3] a sedí v meditační pozici (skrt. *dhjánasána*), jeho ruce jsou v gestu předávání nauky (skrt. *dharmadešanamudra*), okolo něj po stranách jsou stojící bódhisattvové Maňdžušrí [4] a Padmapáni [5], jeden je bílé barvy, druhý pak modrý.[91] Oba stojící bódhisattvové jsou odění v modro-oranžové oblečení se zelenými pásy splývajícími okolo ramen směrem dolů. Ve vnějších nikách chrámu jsou taktéž meditující postavy, bódhisattva Maňdžušrígarbha [6] a bódhisattva Akášavimala [7].[92]

Obr. 26 – Meditující bódhisattva nátha Maitréja, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce. Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

91 Podle jiných interpretací se ovšem může jednat o bódhisattvy Maňdžušrígarbhu a Akášavimalu, představující dvě historické postavy – Congkhapu a Atíšu, nacházející se v nebesích Tušita ve formě *sambhógakáji* (viz Badmažapov, *Buddijskaja živopis' Burjatii* ..., s. 90–91, fig. 36).

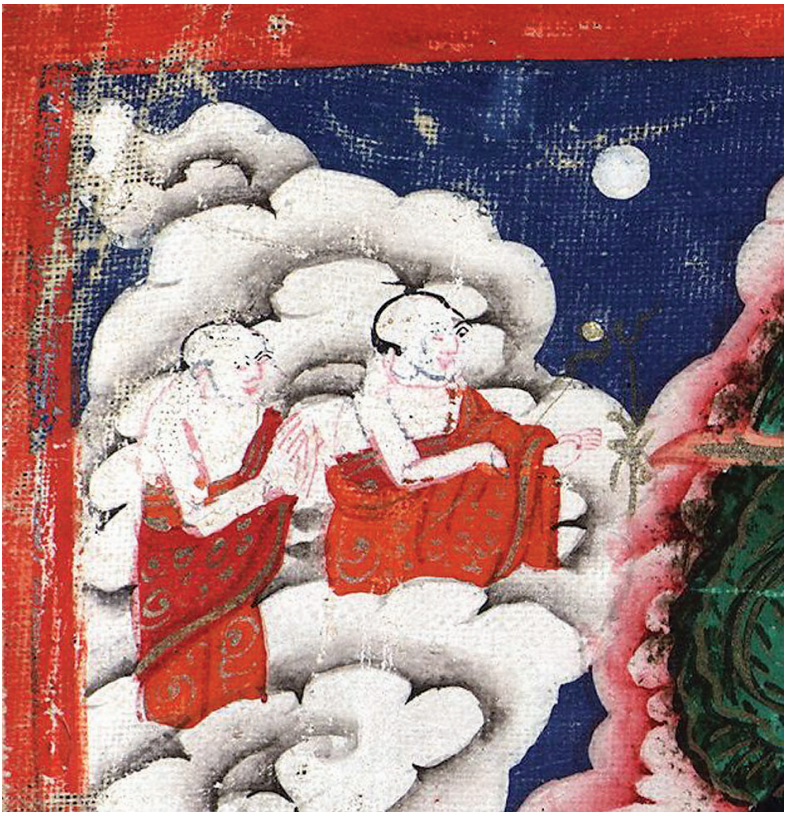
92 Popis druhé části zobrazení vychází z textu C.-B. Badmažapova, autor však neuvádí pořadí a rozmístění postav (srv. Badmažapov, *Buddijskaja živopis' Burjatii* ..., s. 92–93, fig. 37). V popisu podobného zobrazení od stejného autora se ovšem uvádí, že se může jednat dokonce i o „bódhisattvu Maitréju" (srv. Badmažapov et al. *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 463, fig. 415); v takovém případě by se pak Maitréja v podobě bódhisattvy na tomto zobrazení vyskytoval celkem čtyřikrát.

Obr. 27 – Skupina bódhisattvů, uprostřed meditující bódhisattva nátha Maitréja okolo něj po stranách stojící bódhisattvové Maňdžušrí a Padmapáni, jakož i sedící bódhisattvové Maňdžušrígarbha a Akášavimala, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Nátha Maitréja má bílou barvu těla, stejně jako oba sedící bódhisattvové po stranách, oděný je do červeno-oranžového roucha, na hlavě má bódhisattvovskou korunu a jeho aura okolo hlavy má barvu modrou, aura okolo těla je bílá či stříbrná a je prostoupená zlatými radiálními zvlněnými paprsky. Oba sedící bódhisattvové mají auru okolo hlavy v barvě zelené, okolo těla pak bílou či stříbrnou a bez oněch zlatých radiálně zvlněných paprsků. Druhou část zobrazení Maitréjakšétry ještě doplňují dvě skupiny v obou horních rozích. Skupinka dvou postav [8] se nachází po pravé straně náthy Maitréji, muži jsou oděni v mnišská roucha s nezakrytým pravým ramenem (viz obr. 28). Na některých podobných zobrazeních se nachází výjev, kdy mnich stojící nejblíže náthovi Maitréjovi pozvedává směrem k němu žlutý či zlatý okrouhlý předmět. Pro jeho identifikaci nejlépe poslouží srovnání stejného vyobrazení z burjatských sbírek, kde je zřetelné, že se jedná o černou či tmavomodrou almužní mísu.[93] Almužní mísa však zde reprodukovaném zobrazení není.

93 Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 465, fig. 415.

Obr. 28 – Skupina dvou mnichů v levém horním rohu zobrazení, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Druhá skupinka dvou postav (viz obr. 29) v pravém horním rohu zobrazení představuje zřejmě bódhisattvy, soudě alespoň podle jejich oblečení [9]. I v tomto případě postava stojící nejblíže náthovi Maitréjovi pozvedává směrem k němu žlutý či zlatý okrouhlý předmět s jakýmsi prodlouženým výstupkem směrem vzhůru. Srovnání s uvedeným burjatským obrazem je v tomto případě málo nápomocné, předmět je natolik hrubě namalován, že nelze jasně rozpoznat jeho tvar. Předmět na thangce se ovšem podobá nádobě na nápoj nesmrtelnosti bhattaraky Maitréji ze stejného obrazu. Zdali je tedy předmět v pravém horním rohu skutečně konvičkou s úzkým hrdlem, nelze nyní s určitostí prohlásit.[94]

94 Pokud by tomu tak skutečně bylo, pak by již zmíněný kruhovitý žlutý či zlatý předmět v levém horním rohu nemusel být almužní mísou, ale spíše kolem zákona (skrt. *dharmačakra*), druhým nejvýznačnějším atributem bhattaraky Maitréji. Avšak vzhledem k tomu, že relevantní literatura se o této otázce nevyjadřuje a na citované srovnávané thangce se jedná o almužní mísu mimo jakoukoliv pochybnost, lze předpokládat, že předmět v levém rohu není kolo zákona.

Obr. 29 – Skupina dvou postav v pravém horním rohu zobrazení, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Třetí, poslední část obrazu obsahuje větší množství postav a to především ve spodní části, ale i okolo kruhovité Tušity. Vzhledem k četnosti postav a příběhů s nimi spojenými bude vhodné tuto část obrazu rozdělit do následujících celků:

(a) buddha Maitréja;

(b) božstva – postavy tibetského buddhistického panteonu;

(c) historické osobnosti – postavy tibetského buddhistického panteonu;

(d) královská rodina;

(e) mniši.

Ad (a) buddha Maitréja [10]. Skutečnosti, že Maitréja (viz obr. 30) je na zobrazeních Maitréjakšétry zachycen i jako buddha, nebyla dosud v literatuře věnována pozornost

a vzniká dojem, že jakožto buddha zde Maitréja zdánlivě zobrazován není. Nicméně srovnáním zde publikované thangky a jedné typologicky shodné, nacházející se v ruských sbírkách,[95] lze zjistit pozoruhodný rozdíl vycházející ze zdánlivě nevýznamného detailu u postavy umístěné zcela dole uprostřed obou zobrazení [10]: Drobná postava oblečená do oranžového mnišského oděvu a obklopená adoranty představuje bezpochyby buddhu. O tom, že se nejedná o Šákjamuniho, ale o Maitréju, svědčí symbol stúpy nacházející se ve vlasech buddhy na zmíněném burjatském zobrazení – tento atribut na zde publikovaném zobrazení chybí a vzhledem k tomu, že se jedná v podstatě o jediný rozdíl v obou zobrazeních a vzhledem k tomu, že zde reprodukované zobrazení je spíše miniatura (cakli, tib. /*cak li*/) než thangka standardních rozměrů, lze předpokládat, že obrázek malé stúpy zde tvůrce prostě opominul namalovat. A zřejmě se tak stalo i na dalším typologicky shodném zobrazení,[96] kde malá stúpa opět absentuje. Nicméně rozhodující pro identifikaci postavy buddhy na zde publikované thangce Maitréjakšétry jakožto Maitréji je právě zmíněné zobrazení se stúpou. V ikonografických identifikacích jsou Buddha Šákjamuni a buddha/bódhisattva Maitréja jsou často zaměňováni.[97]

Obr. 30 – Buddha Maitréja, obklopen adoranty, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce. Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

95 Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 465, fig. 415.

96 Badmažapov Cyren-Bazar, ed., *Ikonografija Vadžrajany* ..., s. 465, fig. 415.

97 Viz Kim Inchang, *The Future Buddha Maitreya: An Iconological Study*, New Delhi: D. K. Printworld 1997, s. 109.

Velká podobnost Šákjamuniho a Maitréji dovedla podle názoru Pratapaditji Pala Tibeťany k tomu, že to bylo právě oni, kdo do jeho ikonografie doplnili emblém malé stúpy umístěný na čele sochy či obrazu Maitréji a začali tento typ nazývat Kétumati Maitréja. Autor též připomíná, že pouze v Tibetu je kult Maitréji jakožto bódhisattvy a buddhy v rovnováze, kdežto v ostatních zemích, zejména pak v zemích jižního buddhismu dominuje kult bódhisattvy, nikoliv buddhy. Důvod pak spatřuje v úzkých historických vztazích mezi Tibetem, Chotanem, Kašmírem a Čínou.[98]

Ad (b) božstva – postavy tibetského buddhistického panteonu. Konkrétně se jedná o dvě postavy, zobrazené v poněkud atypických pozicích a takto známé především v kontextu thangky zobrazující Maitréjakšétru. První je dharmapála Mahákála [11], zde zobrazený jako šestiruký a v hněvivé podobě (tib. Gönpo /*mgon po phjag drug*/).[99] Mahákála (viz obr. 31) je obklopen klubkem plamenných jazyků a pod ním je levitují mnich. Jeho barva je tmavomodrá, má tři oči, hlavu zdobenou pětičetnou korunou z lidských lebek, vlasy má v barvě zlaté či žluté a jsou rozevláté. Oproti standardnímu zobrazení je zde Mahákála zpodobněn jakožto letící postava; v rukou drží následující předměty:[100] v levé dolní ruce drží rituální sekáč (*kattrika*, tib. gigug /*grig gug*/), v pravé dolní ruce je pak nádoba z vrchlíku lidské lebky (skrt. *kapála*, tib. /*thod pa*/); ve zbývajících rukách má „růženec" (*mála*, tib. /*phreng ba*/), bubínek (*damaru*, tib. /*thod rnga*/), trojzubec (*trišúla*, tib. /*rce gsum*/) a smyčka (*páša*, tib. žagpa /*žags pa*/). Druhé božstvo zobrazené na thangce (viz obr. 32) je další postava tibetského buddhistického panteonu – dharmarádža Jama [12].

98 Pal Pratapaditya, „The Future Buddha", in: Menzies Jackie, ed., *Buddha: Radiant Awakening,* Sydney: Art Gallery of New South Walles 2001, s. 164–168.

99 Viz např. Bunce Frederick W., *An Encyclopaedia of Buddhist Deities, Demigods, Godlings, Saints and Demons With Special Focus on Iconographic Attributes. Volume 1.,* New Delhi: D. K. Printworld 1994, s. 308; viz též Cultem N., *Mongoľskaja nacionaľnaja živopis' „Mongol zurag"*, Ulan-Bator: Gosizdateľstvo 1986, fig. 9.

100 Popis atributů šestirukého Mahákály vychází z Bunce *An Encyclopaedia of Buddhist Deities...*, s. 308 a Bolsokhoeva Natalia D. – Soktoeva, Inessa I. [Natalija D. Bolsochojeva, Inessa I. Soktojeva], *Buddhist Paintings from Buryatia,* Kathmandu: Dongol Printers 1998, s. 22.

Obr. 31 – Dharmapála Mahákála, šestiruký v hněvivé podobě (tib. Gönpo), detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Obr. 32 – Dharmarádža Jama, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Ad (c) historické osobnosti – postavy tibetského buddhistického panteonu. Na obraze se nacházejí dvě; první [13], historicky starší, je zakladatel tibetského buddhistického řádu Kadampa, bengálský učitel Atíša (982–1054, známý též pod jmény Dípankara Šrí Džňána, nebo Džowo Paldän Atíša) se svými dvěma nejpřednějšími žáky (viz obr. 33); druhá historická postava [14] je zakladatel řádu Gelugpa Congkhapa (tib. /*cong kha pa*/, vlastním jménem Lozang Dagpa, tib. /*blo bzang grags pa*/, 1357–1419), i on je zachycen se svými dvěma nejvýznačnějšími žáky (viz obr. 34). Prvním [15], zobrazeným po učitelově pravici, je Gjalcchab Darma Rinčhen (tib. /*rgjal cchab dar ma rin čhen*/, 1364–1432; po Congkhapově smrti byl v letech 1419 až 1431 představeným kláštera Gandän) a druhým [16] po učitelově levici je pak Khädub Geleg Palzangpo (tib. /*mkhas grub dge legs dpal bzang po*/, 1385–1438, který se stal představeným tohoto kláštera v roce 1431 a zůstal jím až do své smrti).[101]

Obr. 33 – Bengálský učitel Atíša (982–1054, známý též jako Dípankara Šrí Džňána, nebo Džowo Paldän Atíša) se svými dvěma nejpřednějšími žáky, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce. Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

101 Xylografické čínské zobrazení z roku 1744, zachycující kompozici Maitréji v nebesích Tušita (horní část obrazu), Congkhapu pod ním s Gjalcchab Darma Rinčhenen a Khädub Geleg Palzangpem po stranách; Dharmarádžou v levém dolním rohu a mnichem nabízejícím obětiny v pravém dolním rohu viz Chandra Lokesh, Dictionary of Buddhist iconography. Vol. 7. Compact Edition, New Delhi: International Academy of Indian Culture and Aditya Prakashan 2003, s. 2075–2076.

Obr. 34 – Congkhapa (vlastním jménem Lozang Dagpa, 1357–1419) se svými dvěma nejvýznačnějšími žáky: Gjalcchab Darma Rinčhenem (1364–1432) a Khädub Geleg Palzangpem (1385–1438), detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Ad (d) královská rodina – Král Šankha [17] hraje v příběhu budoucího buddhy zvláštní roli, a proto je jak na zobrazeních (viz obr. 35), tak i v textech zmiňován. Je známo několik verzí, navzájem se dosti lišících, zachycujících příběh krále Šankhy v kontextu s Maitréjou. Tak například známý překladatel Kumáradžíva přeložil dva základní texty týkající se Maitréji a jeho kultu: první v roce 402 byla delší verze *Maitréjavjákarana*, druhá, kratší verze pak následovala v letech 402–412. V textu se praví o tom, že Maitréja nyní přebývá ve vnitřním paláci nebes Tušita a setrvá zde do okamžiku, kdy se narodí na zemi. Narodí se jakožto syn Subrahmanův, syn poradce krále Šankhy, který bude vládnout v království ketumatskému.[102] Maitréja posléze dosáhne stavu buddhovství a král, královna a osmdesát čtyři tisíc bráhmanů bude konvertovat na jeho víru, stanou se buddhisty.[103] Zcela jinou variantu Šankhova příběhu lze nalézt u klasika tibetské buddhistické ikonografie Giuseppa Tucciho:

102 Min Bhádur Šákja ve své monografii věnované nepálské buddhistické ikonografii si klade otázku, zdali je možné ztotožnit království ketumatské s městem Benáres (viz Shakya Min Bhadur, *The Iconography of Nepalese Buddhism*, Kathmandu: Handicraft Association of Nepal 1994, s. 31).

103 Viz Chandra Lokesh, *Dictionary of Buddhist iconography* ..., s. 2058.

„Jednoho dne se narodí král Šankha (tib. *dung*), který předá vzácnou hůl, pokrytou drahokamy Maitréjovi, synovi svého Purohity: Maitréja hůl rozláme na kousky a obdaruje jimi chudé. Poté se stane buddhou a král přijme [mnišské] sliby".[104]

Obr. 35 – Král Šankha, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Ad (e) mniši – mnichů je na celém zobrazení poměrně velké množství, pozoruhodná je skupina (viz obr. 28) v levém horním rohu [8], dále pak vznášející se mniši po stranách kruhovitých hranic Tušity [20] a nakonec i solitérní mnich nabízející buddhovi Maitréjovi obětinu mandaly (viz obr. 35). Skupinky mnichů lze též rozpoznat uvnitř kruhovité Tušity, kde jsou promíchány s osmi bódhisattvy [2] a to po obou stranách bhattaraky Maitréji.

104 Tucci Giuseppe, *Tibetan Painted Scrolls III. Description and Explanation of the Tankas,* Rome: Liberia dello Stato 1949, s. 462.

Obr. 36 – Mnich nabízející buddhovi Maitréjovi obětinu mandaly, detail. Thangka Maitréjakšétry, výška 31,5 cm, šířka 24,2 cm, minerální barvy na plátně, cca 19. století, burjatská či mongolská práce.
Soukromá sbírka, publikováno se souhlasem.

Jak již bylo zmíněno dříve, pro vyčerpávající popis thangky Maitréjakšétry by bylo potřeba dohledat příslušné tibetské texty, které by s ní bezprostředně souvisely. V literatuře zabývající se touto problematikou žádný takový text zmíněn dosud není a tak zřejmě stále čeká na svého objevitele. Přes absenci původního textu či původních textů je možné se za využití jiných pramenů a sekundární literatury pokusit o rekonstrukci a deskripci konkrétního zobrazení thangky Maitréjakšétry, jak o tom snad svědčí i tato kapitola; pravdou však je, že spíše místo definitivních odpovědí přináší další otázky.